

BARBARERNAS MUSIK I

Hur Gospel- Blues- & Jazz-baserad musik växt fram

© Gunno Klingfors & Kulturkapital AB 2011

LÄRARHANDLEDNING

version 1.0

DEMO
får ej skrivas ut

INNEHÅLL

INLEDNING	3	Blues	13
Barbarernas musik	3	Jazz	13
Urval	3	MATERIAL	13
Termer och begrepp	3	Gospel	13
MATERIALET	4	Blues	14
DVD-SKIVAN	4	Jazz	14
MATERIAL-SKIVAN	4	UTVÄRDERINGSFRÅGOR	15
3 versioner av läroboken	4	1960-1980	16
Uppspelningsbara filer	4	Musikexempel i filmen	16
Noter	4	Gospel	16
ÄMNESINTEGRATION	4	Blues	16
1492-1865	5	Jazz	16
Musikexempel i filmen	5	MATERIAL	16
MATERIAL	5	Blues	16
UTVÄRDERINGSFRÅGOR	5	Jazz	17
1865-1920	7	UTVÄRDERINGSFRÅGOR	17
Musikexempel i filmen	7	1980-	18
Gospel	7	Musikexempel i filmen	18
Blues	7	MATERIAL	18
Jazz	7	UTVÄRDERINGSFRÅGOR	18
MATERIAL	7	SAMMANFATTNING	19
Gospel	7	Musikexempel i filmen	19
Blues	8	MATERIAL	19
Jazz	8	UTVÄRDERINGSFRÅGOR	19
UTVÄRDERINGSFRÅGOR	9	EXTRA MATERIAL (33:16 min)	20
1920-40	10	FILMER	21
Musikexempel i filmen	10	ORDLISTA	22
Gospel	10	KÄLLOR (urval)	24
Blues	10		
Jazz	10		
MATERIAL	10		
Gospel	10		
Blues	11		
Jazz	11		
UTVÄRDERINGSFRÅGOR	12		
1940-60	13		
Musikexempel i filmen	13		
Gospel	13		

INLEDNING

I USA innebär *African American* att en person har afrikanskt påbrå från området **söder om Sahara**, oberoende av om den också har europeiskt eller indianskt påbrå. Hutfärgen avgör.

Begreppet **afro-amerikansk musik** är problematiskt. Det antyder att det finns "riktiga" amerikaner (vita bosättare från Europa) och afro-amerikaner (amerikaner med rötter i Afrika, söder om Sahara).

Vad ska då urbefolkningen (indianer) och nordafrikaner kallas?

Säger man "afro-amerikansk" bör man säga "euro-amerikansk", men det gör man inte.

Dessutom bygger "afro-amerikansk" musik på det europeiska musikspråk som etablerades på 1500-talet, på europeiska musikinstrument och musikformer etc. Och bl.a. kubansk och mexikansk musik verkar ha spelat större roll än man tidigare trott, medan det afrikanska inflytandet troligen överdrivs.

Det framgår inte av benämningen "afroamerikansk".

Begreppet gospel/blues/jazz-baserad musik (GBJ-musik) är neutralt och beskrivande - därför används det här.

Begreppet **barbar** kommer från antikens Grekland, där överklassen ansåg sig överlägsen andra, inte minst kulturellt. Eftersom greker (hellener) bara kunde sitt modersmål, tyckte man andra språk lät som babbler (*barbar*). Och det fanns ingen anledning för dem att lära sig barbariska språk, eftersom barbarer var underlägsna och ociviliserade.

Soul, rock, R&B, hiphop/rap och modern dansmusik bygger på gospel, blues och jazz. Huvudsyftet med det här materialet är att visa hur gospel-, blues- & jazz-baserad musik (GBJ-musik) växt fram och hur den speglar samhället.

Ett annat syfte är att visa att GBJ-baserad musik är en lika självklar del av vår musikhistoria som folkmusik. Att den bygger på det material och de tekniker som beskrevs i Mesopotamien för 4.500 år sedan, och som legat till grund för vår musik sedan medeltiden (om inte längre).

Men viktigast av allt: tack vare inspelningstekniken (1877) kan man med egna öron höra hur nyare GBJ-musik växt fram. Det är roligt och man får höra en massa häftig musik. Att lyssna, tänka efter och upptäcka ny musik är viktigare och mer berikande än att rabbla stilar, namn och årtal.

Och för den som vill arbeta med GBJ-baserad musik är det viktigt att ha koll på historien. Inte minst för att få idéer om hur nutidens musik kan utvecklas i olika riktningar.

Barbarernas musik

Titeln *Barbarernas Musik* beror på att gospel-, blues- och jazzbaserad musik alltid ansetts barbarisk (ociviliserad, mindervärdig) av etablissemanget, med undantag för viss jazz och Bob Dylan.

Det är därför GBJ-musik sällan tas på allvar i musikhistorieböcker (att osynliggöra något är en vanlig härskarstrategi). Och det är därför man skiljer på **kultur** (= bra) och **populärkultur** (= mindre bra eller dålig). En del tror t.o.m. att GBJ-musik gör människor dumma i huvudet. Därför har ett syfte med musikpolitik varit att motverka GBJ-musikens skadeverkningar (!) och få folk att lyssna på klassisk musik i stället.

Urval

Historia bygger på urval och förenklingar. Syftet här är att visa sammanhang, hur saker och ting växt fram. Det är alltså **inte** en genomgång av vilken musik som sålt mest vid olika tidpunkter. Att musik har stor publik och säljer (pop, schlager etc.) innebär inte att den är betydelsefull för utvecklingen.

Termer och begrepp

Begreppsförvirringen är stor i GBJ-baserad musik. **Därför har viktiga ord förklarats/definierats i ordlistan.**

När GBJ-musik växte fram på 18/1900-talen var rasism en stark kraft i Europa och Amerika. Det präglar fortfarande sättet musiken beskrivs på. Begrepp som **vit** och **svart musik** är allmänt vedertagna, trots att musiken är en mix av europeiska, indianska och afrikanska musiktraditioner. Både musiker och publik har haft blandat påbrå.

Begreppen vit och svart musik är missvisande och bygger på rasistiska stereotyper, men är så etablerade att de inte kan undvikas.

MATERIALET

Barbarernas musik 1 är ett musikhistoriskt material som levereras på två DVD-skivor. Att materialet är så pass omfattande beror på att det ska kunna användas på olika sätt och anpassas efter olika behov.

Huvudfilmerna fokuserar på den historiska utvecklingen och innehåller mycket musik. Men för att filmerna ska vara praktiskt användbara måste musikexemplen vara korta. Detta kan kompenseras genom att man lyssnar på exempel från materialskivan.

DVD-SKIVAN

DVD-skivan innehåller huvudfilmerna plus 8 kompletterande filmer för visning via dator eller DVD-spelare.

Innan man visar huvudfilmerna bör man gå igenom läroboken sid. 4-12. På materialskivan finns sidorna 5, 8 och 11 som bilder för visning via dator.

MATERIAL-SKIVAN

På materialskivan finns PDF-filer och kompletterande material (musik, filmer, grafik, noter) i web-vänligt format. Materialet har ordnats i mappar som motsvarar lärobokens avsnitt.

På skivan finns även dvd-filmerna (huvudfilmerna) för visning via dator (ligger i mappen "dvd-filmer"). Extra-filmerna på DVD-skivan finns av utrymmesskäl inte på materialskivan.

3 versioner av läroboken

På materialskivan finns 3 versioner av läroboken:

- Fullständig version (44 sidor); för utskrift.
- Light version (19 sidor); för utskrift.
- Versionen med inbäddad video (huvudfilmerna) består av avsnitten 5-11 för publicering på skolans webbplats/intranät.

Vilken version man ska använda beror på upplägg och ambitionsnivå. Poängen med versionen med inbäddad video är att göra det enkelt att på egen hand se huvudfilmerna och samtidigt läsa läroboken.

Uppspelningsbara filer

Materialskivan innehåller 128 uppspelningsbara filer med kompletterande exempel, ordnade i mappar som motsvarar lärobokens avsnitt.

Noter

Av upphovsrättsliga skäl har bara noter till 3 låtar bifogats.

ÄMNESINTEGRATION

Barbarernas Musik 1 har utformats för att underlätta ämnesintegration, i första hand med SO-ämnena.

Dels för att SO-lärare har kunskaper som musiklektorer ofta saknar. Och dels för att ämnesintegration kan ge eleverna en bättre känsla för hur kulturyttringar återspeglar samhället.

Dessutom kan ämnesintegration höja musikämnets status.

1492-1865

Filmen handlar om bakgrunden till och förutsättningarna för gospel, blues och jazz. Att musiken i grund och botten bygger på det europeiska musikspråk som växte fram årtiondena omkring år 1500 (dur/moll-baserad ackordisk musik med melodi, ackord och bas) är huvudförklaringen till varför musiken fått en så dominerande ställning i Europa.

Att slaveriet och rasismen tas upp så pass utförligt beror på att det fick avgörande betydelse för gospel, blues och jazz.

Musikexempel i filmen

- Vokalmusik ("renässans-musik") av Palestrina (1526-95).
- Improvisation över en europeisk flamenco-ackordföljd (folia) från 1500-talet.
- *Menuet* i E-dur av Luigi Boccherini (1743-1805).
- Gammal slavsång från Ghana (Afrika).
- Svarta kedjefångar sjunger en arbetssång i ett fängelse i Texas 1966.
- Brasilianskt samba-band.
- Traditionell amerikansk banjomusik i 1800-talsstil.
- *Cold Mountain, I'm going Home*; exempel på traditionell nordamerikansk protestantisk kyrkosång.
- Airborne Rangers i call/response-mönster.
- Exempel på hur det kan ha låtit när slavar på egen hand sjöng Watts kyrkosånger från 1707.

MATERIAL

Airborne Rangers
Army Heard You Callin' (Exempel på call/response.)

Cold Mountain - I'm Going Home
Exempel på traditionell amerikansk kyrkosång (shape notes).

Old Dr Watts tune
Exempel på hur det kan ha låtit när slavar på egen hand sjöng Watts kyrkosånger från 1707.

Sioux Ghost Dance
1894 (Den äldsta(?) filmen av indianer.)

Trad. ind. musik
Lakota Dakota Sundance Songs (Traditionell indiansk musik.)

Trad. ind. musik
Sioux Chief's Honoring Song (Traditionell indiansk musik.)

Trad. ind. musik
Tatanka Oyate (Traditionell indiansk musik.)

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- Hur påverkades musiken/musiklivet i Nordamerika när européerna erövrade landet?

- Vad hände med indianernas musik?
- När började det musikaliska utbytet mellan Amerika och Europa?
- Hur kom det sig att så många svarta slavar arbetade med europeisk musik?
- På vilket sätt påverkade införandet av kristendom det nordamerikanska musikkivet?
- Vad var en minstrel show?
- Varifrån kom de nordamerikanska musikinstrumenten?

får ej skrivas ut
DEMO

1865-1920

Filmen handlar om hur gospel, blues och jazz växte fram. Trots att det skedde för bara hundra år sedan och samtidigt som inspelningstekniken växte fram, vet man förvånansvärt lite om hur det gick till. Flera som var med intervjuades fr.o.m. 1940-talet, men ingen verkar ha lagt märke till vad som egentligen hände.

En bidragande orsak till att man vet så pass lite är att få kvalificerade musikforskare ägnat sig åt dessa frågor. Så det har varit fritt fram för entusiaster och journalister att lansera mer eller mindre välunderbyggda teorier.

De första blues-inspelningarna gjordes av militärorkestrar och vita vaudeville-sångare.

Musikexempel i filmen

Att flera musikexempel kommer från 1920-talet beror på att det var först då som GBJ-musik spelades in i större omfattning. Men artisterna i fråga var som regel aktiva långt tidigare.

Gospel

- DeFord Bailey *Pan-American Blues* (1926). Härmar ånglok.
- Predikan av pingstpastorn A.W. Nix (ca 1927).
- Juanita Arizona Dranes (sång och piano) *Hand in hand* (ca 1927).
- Fisk Jubilee Singers *Done What You Tole Me To Do* (1911).
- Norfolk Jubilee Quartette *Daniel in the lions' den* (1927).

Blues

- Ciro's Club Coon Orchestra *St. Louis Blues* (1917).
- Joe McDonald *Before I'll be beaten* (ca 1925).
- B.L. Lunsford *Old gray mare* (1925).
- Roy Rogers (slide guitar) *Walkin blues* (modern).
- Charley Patton *Mississippi Boweavil Blues* (1929).
- Ma Rainey *Blues Oh Blues* (1924).

Jazz

- Diverse traditionella marschband från New Orleans.
- The Original Dixieland Jazz Band *Livery Stable Blues* (1917).
- Scott Joplin *Maple Leaf Rag* (1916) ragtime.
- Eubie Blake *Charleston Rag* (komponerad av Blake 1899; hans egen inspelning från 1969).

MATERIAL

Gospel

The Unique Quartette
Mamma's Black Baby Boy
1893 (En av de äldsta barbershop-inspelningarna.)

The Male Quartette
The Camp Meeting Jubilee
1912 (Ska ge en bild av hur det lät på slavtidens frälsningsmöten.)

Harry T. Burleigh
Go Down Moses
1919 (Spiritual sjungen av skolad svart sångare.)

Reverend A. W. Nix
The Black Diamond Express to Hell del 2
1927 (Exempel på väckelse-predikan som gavs ut på skiva.)

Juanita "Arizona" Dranes
Lambs Blood Has Washed Me Clean
1927

Blues

Victor Military Band
Memphis Blues av WC Handy
1914 (Den första blues-inspelningen.)

Marion Harris
Homesickness Blues
1916 (En av de första bluesinspelningarna med sång; vit sångerska.)

Ciro's Club Coon Orchestra
St Louis Blues av WC Handy
1917

Nora Bayes
Regretful Blues
1918 (En av de första bluesinspelningarna med sång; vit sångerska.)

DeFord Bailey
Pan-American Blues
1926

Ma Rainey
Blues, oh blues
1927 (Den första riktigt stora blues-stjärnan.)

Charley Patton
Mississippi Boweavil Blues
1929 (Den första Delta-bluesstjärnan.)

Okänt stringband
Miss McLeod's reel
1930-talet (Exempel på reel och stringband.)

NOTER
The Memphis Blues av WC Handy 1913.

Jazz

Eubie Blake
Charleston Rag
1899 (Komponerad (1899) och spelad (1969) av Eubie Blake.)

Scott Joplin
Maple Leaf Rag
1916 (Spelad av Joplin själv på pianorulle.)

Eubie Blake Trio
Jazzing Around
1917

The Original Dixieland Jass Band
Livery Stable Blues
1917 (Räknas som första jazzinspelningen eftersom "jass" ingår i bandnamnet.)

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- Vid 1900-talets början blir gospel allt mer lik blues. Vad berodde det på?
- På vilket sätt spelade frisörsalonger en roll i amerikanskt musikliv?
- Vad menas med bluestolva?
- Var har blues-gitarrspelet sina rötter?
- Vad var skillnaden mellan cityblues och countryblues?
- Vad var typiskt för den första jazz-musiken?
- Varför har jazz-piano en egen historia?
- Vilka egenskaper skulle en bra jazzpianist ha?
- Vad är en rytmsektion?

1920-40

Filmen handlar om hur gospel blir allt mer lik blues och jazz, hur blues blev en stor internationell musikgenre och hur den präglades av swing-jazz och boogie woogie. Jazz-avsnittet handlar i första hand om storband och jazz-sång.

Musikexempel i filmen

Gospel

- Oidentifierad jazzig dansmusik från 1920-talet.
- Mahalia Jackson *Down by the riverside* (1950-talet).
- Golden Gate Quartet rappar/sjunger oidentifierad sång 1942.

Blues

- The Memphis Jug Band *Move that thing* (1930).
- Sylvester Weaver *Guitar Rag* (1923). Den första gitarrblues-inspelningen.
- Robert Johnson *Sweet Home Chicago* (1936).
- Mamie Smith *Crazy Blues* (1920). Den första bluesinspelningen med en svart sångerska.
- Bessie Smith *Nobody wants you when you're down and out* (1929).
- Leroy Carr och Scrapper Blackwell *Blues before sunrise* (1934).
- Albert Ammons och Pete Johnson *Dream Boogie* (1940-talet?).
- Thomas Dorsey och Tampa Red *Tight like that* (1928). Världens första rocklåt?

Jazz

- Louis Armstrong *Basin Street Blues* (1964).
- Paul Whitemans Orkester *Rhapsody in blue* ur filmen "King of Jazz" (1930).
- All Girl Big Band spelar boogie woogie ca 1941(?).
- Duke Ellingtons storband (1935).
- Count Basies storband *Swingin' the blues* (ca 1940?).
- Fats Waller *Honeysuckle Rose* (1941).
- Art Tatum *Yesterdays* (1954).
- Billie Holiday & Louis Armstrong *New Orleans* (1947).
- Ella Fitzgerald *Mac the knife* (1960).
- Mills brothers *I ain't got nobody* (1934?).
- Andrew Sisters *Boogie woogie bugle boy* (1940). En av de första jump blues-låtarna.

MATERIAL

Gospel

Arizona Juanita Dranes
I Shall Wear a Crown
1926 (Blues/boogie woogie-inspirerad gospel.)

Rev J M Gates
I'm A Soldier In The Army Of The Lord
1927 (Exempel på väckelsepredikant.)

Blind Willie Johnson
The Soul Of A Man
 1930 (Exempel på blues-predikant.)

Golden Gate Quartet
 Experimentella rytmiska arrangemang
 1936

Clara Hudmon & Ghelston Brock
Lord Have Mercy
 ca 1940

Golden Gate Quartet
 ur filmen *Hit The Road To Dreamland*
 1942 (Rap och barbershop.)

Mahalia Jackson
Down by the riverside
 1950-talet (Första internationella gospel-stjärnan.)

Blues

Mamie Smith
Crazy Blues
 1920 (Den första bluesinspelningen med en svart
 sångerska.)

Trixie Smith
My Daddy Rocks Me
 1922 (Första rock & roll-texten.)

Sylvester Weaver
Guitar rag
 1923 (Första inspelningen av blues-gitarr.)

Tampa Red & Georgia Tom (Thomas A. Dorsey)
It's Tight Like That
 1928 (Den första inspelade rock & roll-låten.)

Bessie Smith
Nobody wants you when you're down and out
 1929 Den stilbildande blues-sångerskan.)

The Memphis Jug Band
Move that thing
 1930 (Jugband.)

The Memphis Jug Band
Kokomo
 ca 1930 (Jugband.)

Leroy Carr & Scrapper Blackwell
Blues Before Sunrise
 1934 (Stilbildande blues-duo, förebild för Ray Char-
 les.)

Tampa Red
It Hurts Me Too
 1940 (Första inspelningen av en bluesklassiker.)

Pete Johnson
Rocket Boogie
 ca 1935

Robert Johnson
Sweet Home Chicago
 1936 (Bluesklassiker.)

Andrew Sisters
Boogie woogie bugle boy
 1940 (En av de första jump blues-låtarna.)

Gene Krupa
Drum Boogie
 ca 1940 (Exempel på hur liten skillnad det var mellan
 modern blues och jazz.)

Jazz

Paul Whiteman
My Blue Heaven
 1927 (Exempel på crooning.)

Paul Whiteman & Bing Crosby
Sunshine
 1928 (Exempel på crooning.)

Paul Whiteman George Gershwin
Rhapsody In Blue ur King of Jazz
 1930

Cab Calloway
Minnie the Moocher
 1932(?)

Duke Ellingtons storband
 Oidentifierad
 1935

Benny Goodmans storband
Sing Sing Sing
 1937

Mills brothers
Till then
 ca 1940

Cab Calloway
Reefer Man
 ca 1940 (Exempel på slap-bas.)

Count Basie
Basies Conversation
ca 1941 (Soundie, föregångare till musikvideo.)

Fats Waller
Honeysuckle Rose
1941 (Soundie.)

Duke Ellington
C Jam Blues
1942

Gene Krupa
Ur en film om hans orkester.
1945(?)

Cab Calloway & Nicholas Brothers
Stepp
ca 1945

Billie Holiday & Louis Armstrong
New Orleans
1947

Art Tatum
Yesterdays
1954 (En av de största jazzpianisterna någonsin.)

Louis Armstrong
Basin Street Blues
1964 (Dixieland-jazz.)

TEXTER
KULTURPANIK 1921 Ladies Home Journal.pdf

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- Nu grundläggs modern gospel. Vad menas med det?
- Varför lät dåtidens gospelmusik allt mer likt blues och jazz?
- Berätta om de första internationella blues-stjärnorna.
- Vad är skillnaden mellan blues och boogie woogie?
- Vad var typiskt för dåtidens bluesband?
- Vad kallas de dominerande jazz-stilarna under 1920- och 30-talen?
- Vad är ett storband?
- Varför anses Louis Armstrong ha varit så betydelsefull för jazz?
- Vad ville Paul Whiteman uppnå med sitt samarbete med George Gershwin?

1940-60

Under den här tiden läggs en viktig grund för en stor del av den moderna musiken. Man brukar fokusera på Elvis Presley och rock & roll, men ur musikhistorisk synpunkt är bl.a. framväxten av hard gospel, jump-blues och R&B-genren viktigare.

Musikexempel i filmen

Gospel

- Les Paul & Mary Ford *How high the Moon* 1954. Den första hitlåten med avancerad flerkanalsteknik.
- Rosetta Tharpe *Down by the riverside* (ca. 1960).
- Claude Jeter & Swan Silvertones (ca. 1960).
- The Clara Ward Singers visar *the holy dance* (ca. 1960).

Blues

- Louis Jordan Hot 5 *Tympanys Caldonia* (1946).
- T-Bone Walker *Don't Throw Your Love On Me So Strong* (1960-talet).
- Muddy Waters *Got my Mojo Workin'* (1960-talet).
- Ray Charles *I Got A Woman* (1965). Räknas som den första soul-låten (blandning av gospel och R&B).
- The Cadillacs *Jaywalker* (1959).
- Elvis Presley *That's Alright Mama* (1954).
- Bill Haley & His Comets *Rock Around The Clock* (1955).
- Skip James *All Night Long* (ca. 1960).
- The Quarrymen (senare Beatles) *That will be the day* (1958).

Jazz

- Glenn Millers storband *In The Mood* (1940).
- Charlie Parker (sax) och Dizzy Gillespie (trumpet) *Hot house* (1952).
- Miles Davis (trumpet) och Stan Getz (sax) *So what* (1959).
- Dizzy Gillespie *Manteca* (1959).
- Oscar Petersons trio spelar blues (1964).
- Lambert, Hendricks & Ross sjunger vocalese (1960).
- Jazz at the Philharmonics-gänget *Blues for Greasy* (1950).
- Chubby Checker *The Fly* (1961).

MATERIAL

Gospel

Les Paul & Mary
Ford *How high the Moon*
1954 (Den första hitlåten med avancerad flerkanalsteknik.)

The Pilgrim Travelers
How Jesus Died
1950-talet

Sister Rosetta Tharpe
Up Above My Head
1950-talet

Sister Rosetta Tharpe
Up above my head
1950-talet

Five Blind Boys of Alabama
Oidentifierad
ca 1960

Claude Jeter & Swan Silvertones
Mary
1959

Claude Jeter & Swan Silvertones
Singing in my soul
1960

Rosetta Tharpe
This little light of mine
ca 1960

Blues

Louis Jordan Hot 5 Tympanys
Caldonia
1946 (Jump-blues.)

Lonnie Donegan "King of Skiffle"
Oidentifierad
1950-talet

Elmore James
Dust My Broom
1951 (Ett av världens mest kopierade blues-riff.)

The Orioles Baby
Please Don't Go
1952 (Do-woop.)

Big Joe Turner
If you remember
ca 1954

Ruth Brown
Mama He Treats Your Daughter Mean
1955

Bill Haley & His Comets
Rock Around The Clock
1955

Elvis Presley
Hound Dog
1956 (Rock & roll, rockabilly.)

Del Vikings
Pretty Little Things Called Girls
1958 (Do-woop.)

The Quarrymen (senare Beatles)
That will be the day
1958 (Skiffle.)

Elmore James
It hurts me to
1959 (Bluesklassiker.)

The Moonglows
Mama Loochie
1959 (Do-woop.)

Brook Benton Dinah Washington
Baby You've Got What It Takes
1960 (Typisk tidig R&B.)

T-Bone Walker & BB King
Sweet Little Sixteen
1960-talet (Elektrifierad blues.)

Muddy Waters
Got my Mojo Workin'
1960-talet (Elektrifierad blues.)

Sam Cooke
Bring It On Home To Me
1962

Ray Charles
I Got A Woman
1965 (Räknas som den första soul-låten; gospel + R&B.)

Jazz
Glenn Millers storband
In The Mood
1940

Rosetta Tharpe
Four Or Five Times
ca 1941 (Tharpe var stjärna inom gospel, blues, R&B och jazz.)

Rosetta Tharpe
The Lonesome Road
ca 1941 (Tharpe var stjärna inom gospel, blues, R&B och jazz.)

Art Tatum
Art's Blues
1947

Jazz at the Philharmonics-gänget
Blues for Greasy
1950

Charlie Parker och Dizzy Gillespie
Hot house
1952 (Bebop.)

Miles Davis
Cool Jazz Sound (film)
1959

Dizzy Gillespie
Manteca
1959 (Latin jazz.)

Lambert, Hendricks & Ross
Doodling song
1960 (Vocalese.)

Horace Silver Quintet and Jon Hendricks
The preacher
1968 (Hardbop/souljazz.)

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- På 1940/50-talen började gospelkvartetterna sjunga på ett nytt sätt. Hur?
- Vad är det för skillnad mellan spirituals och gospel?
- På vilket sätt påverkade gospel R&B?
- Vad är R&B?
- Vad menas med elektrifierad blues?
- Vad är jump-blues?
- På vilket sätt påverkade de nya jazzutbildningarna jazzmusiken?
- Vad är det för skillnad mellan R&B och rock & roll?
- Vad är speciellt med bebop-jazz?
- Vad är vocalese?

1960-1980

Nu läggs grunden för de kommande decenniernas musik. Det händer så mycket att man bara kan beröra det allra viktigaste.

Musikexempel i filmen

Gospel

- The Beatles *All you need is love* 1967.
- The Edwin Hawkins Singers *Father's house* (1971).

Blues

- B.B. King & Buddy Guy *I Can't Quit You Baby*.
- Jimi Hendrix *Wild thing* (1967).
- The Rolling Stones *Around and around* (1964).
- The Beatles *Something* (1969).
- Creedence Clearwater Revival *Bad Moon Rising* (1970).
- Frank Zappa & Mothers of Invention *Montana* (1973).
- Led Zeppelin *Communication Breakdown* (1969).
- Aretha Franklin sjunger gospel 14 år gammal (1956).
- Aretha Franklin *I never loved a man* (1968).
- James Brown *Papa's got a brand new bag* (1965).
- Pigmeat Markham *Here comes the judge* (1968).
- Blood Sweat & Tears *Spinning wheel* (1969).
- Gloria Gaynor *I will survive* (1979).
- Bob Marley *I shot the sheriff* (1980).

Jazz

- Jimmy Smith *Who's afraid of Virginia Wolf?* (1965).
- Ornette Coleman *Civilization Day*" (1971).
- Weather Report *Birdland* (ca 1975).
- Jan Johansson *Emigrantvisa* (ca 1964).
- Jacques Louissier spelar Bach (ca 2000).
- Tania Maria & Niels Henning Ørsted-Pedersen *Baião improvisado* (1979).
- *Tell him on the mountain* oidentifierad gospel.

MATERIAL

Att det finns mindre material för den här tiden beror dels på upphovsrättsbestämmelser, och dels på att det är lätt att få tag på musik och filmer (se separat filmförteckning).

Blues

Aretha Franklin sjunger gospel 14 år gammal
Mix av olika sånger
1956

The Beatles
All you need is love
1967

Jimi Hendrix
Wild thing
1967 (Psykedelisk rock.)

Pigmeat Markham
Here comes the judge
1968 (Första rapskivan med funk-komp + uppföljare.)

Aretha Franklin
Respect
1968 (Stockholm)

Led Zeppelin
Communication Breakdown
1969 (Hårdrock.)

Frank Zappa & Mothers of Invention
Montana
1973 (Experimentell rock.)

Aretha Franklin & Ray Charles
Ain't But the One
1973 (Soul/R&B.)

Aretha Franklin & Ray Charles
Coca Cola-reklam
ca 1973 (Soul/R&B.)

Jazz

Jimmy Smith
Who's afraid of Virginia Wolf?
1965 (Souljazz.)

Weather Report
Birdland
ca 1975 (Jazzrock.)

Tania Maria & Niels Henning Ørsted-Pedersen
Baião improvisado
1979

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- På vilket sätt påverkade gospel R&B och soul under den här tiden?
- Vad var grunden för den brittiska beat-boomen på 1960-talet?
- Vad menas med soul-music??
- Vad var skillnaden mellan rot-rock, experimentell rock och hård-rock?
- Vilka var den här tidens nya musikinstrument?
- Jazz-musiken fick allt svårare att hitta ny publik. Vad berodde det på?
- Vad innebär fusion i musiksammanhang?
- Trumpetaren och bandleadaren Miles Davis var den här tidens mest inflytelserika jazzmusiker. Varför?
- Fr.o.m. 60-talet blev det mycket vanligare att människor med olika hudfärg samarbetade i musiksammanhang. Varför?

1980-

Fokuserar på IT-teknikens betydelse och recycling.

Musikexempel i filmen

- Lady Gaga *Bad Romance* (2009).
- Dee-Lite *Groove is in my heart* (1990).
- Lane Truesdal *Who's Yehudi?* 1943. Soundie.
- Michael Jackson *Billy Jean* (1982).
- Sugarhill Gang *Rapper's Delight* (1979).
- David "Pigmeat" Markham *Here comes the judge* (1968).
- Christina Aguilera *Candyman* 2007.
- Swedish House Mafia *Leave the world behind* (?).
- Kraftwerk *Das Model* (1980).
- Green Day *Boulevard Of Broken Dreams* (2004).
- Bobby McFerrin *Don't worry, be happy* (1988).
- Trailer för filmen *Blues Brothers* (1980).
- Jimi Hendrix *Hey Joe* (1967).

MATERIAL

Inget material (upphovsrättsskäl).

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- På vilket sätt påverkade gospel R&B och soul under den här tiden?
- Vad var grunden för den brittiska beat-boomen på 1960-talet?
- Vad menas med soul-music??
- Vad var skillnaden mellan rot-rock, experimentell rock och hård-rock?
- Vilka var den här tidens nya musikinstrument?
- Jazz-musiken fick allt svårare att hitta ny publik. Vad berodde det på?
- Vad innebär fusion i musiksammanhang?
- Trumpetaren och bandleadaren Miles Davis var den här tidens mest inflytelserika jazzmusiker. Varför?
- Fr.o.m. 60-talet blev det mycket vanligare att människor med olika hudfärg samarbetade i musiksammanhang. Varför?

SAMMANFATTNING

Filmen förklarar varför GBJ-baserad musik är en självklar del av vår musikhistoria; den har samma rötter som annan europeisk och euroamerikansk musik sedan 1500-talet.

Den antyder också varför den här typen av musik sällan tas på allvar i traditionella musikhistorieböcker.

Musikexempel i filmen

— Solomon Burke och The Blind Boys of Alabama *None of us are free* (2002).

MATERIAL

Figuren på sid. 38 i läroboken för datorvisning.

UTVÄRDERINGSFRÅGOR

- Hur kommer det sig att musik skapad i USA är en del av vår musikhistoria?
- Vilka likheter finns mellan den musik som beskrevs i Mesopotamien för 4.500 år sedan och GBJ-musik?

DE
får ej skrivas ut

EXTRA MATERIAL (33:16 min)

Via menyn "EXTRA MATERIAL" på DVD-skivan nås följande filmer:

MARTHA DAVIS 3:29 min.

ca 1955

Sångerska/pianist; skickligt, humoristiskt.

JAZZ ETUDE 2:39 min.

1941

Snitsig dansfilm

FATS WALLER 2:43 min

Honeysuckle Rose

1941

Soundie

LEADBELLY 2:08 min

Take this hammer

1945

Klassisk blues/arbetsång

SNOWMAN 9:24 min.

Konstnärlig film med musik av Gerry Mulligan

1964

BETTY BOOP & LOUIS ARMSTRONG 7:20 min.

Tecknad film med musik av Louis Armstrong

1930-talet

PAUL WHITEMAN 3:55 min.

Paul Whiteman presenterar några sv sina musiker

1930

PARLIAMENT 3:47 min.

Klassisk funk-promo

1976

FILMER

Rekommenderade musikfilmer :

- King of Jazz 1930 (Paul Whiteman och många tidiga jazzstjärnor)
- Stormy Weather 1943 (Fats Waller, Lena Horne, Cab Calloway m.fl.)
- Jammin' the Blues 1944 (Lester Young, Barney Kessel m.fl.)
- Rock Rock Rock 1956 (DJ Alan Freed och flera av 1950-talets största R&R- och R&B-stjärnor.)
- Jailhouse Rock 1957 (Elvis Presley)
- King Creole 1958 (Elvis Presley)
- Jazz on a Summers Day 1958 (dokumentär med bl.a. Chuck Berry)
- A Hard Day's Night 1964 (The Beatles)
- Help 1965 (The Beatles)
- Woodstock 1970 (många rock-bluesstjärnor)
- American Graffiti 1973
- Jimi Hendrix 1973 (dokumentär)
- Leadbelly 1976 (Leadbelly)
- Hot Wax 1977 (om DJ Alan Freed)
- The Last Waltz 1978 (The Band med rock-bluesstjärnor)
- The Great Rock & roll Swindle 1979 (Sex Pistols)
- The Last of the Blue Devils 1979 ((många bluesstjärnor)
- The Blues Brothers 1980 (Ray Charles, John Lee Hooker, Aretha Franklin, James Brown m.fl.)
- This is Spinal Tap 1983 (Heavy Metal)
- The Commitments 1991
- Bluesland: A Portrait In American Music 1993 (många bluesstjärnor)
- B.B. King: The Blues Summit - Blues Movie 1995 (många bluesstjärnor)
- The History of Gospel Music 1996 (dokumentär).

Se dessutom serien *This is DVD Jazz* med bl.a. konsertfilmer med de flesta från Louis Armstrong till Norah Jones.

ORDLISTA

- A capella:** sång utan musikinstrument.
- Ackord:** när man spelar eller sjunger minst två toner samtidigt.
- Antifon(al):** betyder "mottljud" (latin). När präst och församling växelsjunger (jfr "call/respons").
- Arr(angemang):** sättet man organiserar en låt och bygger upp ett ackompanjemang på. Idag ofta det samma som musikproduktion.
- Banjo:** knäppinstrument med skinn som resonator. Är troligen en variant av afrikanska lutinstrument som utvecklades i Amerika.
- Barrelhouse:** se vidare "Juke joint".
- Blackface:** teatersminkning där ansiktet svartmålas och läpparna görs överdrivet stora och röda i syfte att driva med/nedvärdera afrikaner. Kan ha uppfunnits av Shakespeare på 1500-talet (*Othello*). Vanligt i amerikansk och engelsk underhållning fram till 1960-talet (se "minstrel-shows").
- Bend:** att "böja" en ton; tonglidning.
- Blues:** vokal/instrumental musikstil från 1800-talets andra hälft. Grunden är europeisk, men flera musiktyper kan ha bidragit till bluesens framväxt, främst latinamerikansk och afrikansk/indiansk musik.
- Blues-tolva:** den vanligaste ackordföljden i blues. Se vidare sid. 7.
- Bones:** betyder "ben" och innebär att man slår två ben mot varandra. Också samlingsnamn för när man spelar på skedar, slår pinnar mot varandra o.s.v.
- Boogie woogie:** pianostil med snabba mönster som upprepas i vänsterhanden, ofta med bluestolvan som grund. Skapades troligen vid 1800-talets slut, och kallades då "Texas-bass" eller "walking bass".
- C&W:** country and western. Ersatte benämningar som hillbilly-och old time music på 1950-talet.
- Call/respons:** rop/svar; försångare/kör. När en sjunger/spelar före och övriga svarar. Tekniken har använts över hela världen (jfr "antifon").
- Cittra:** stränginstrument med fasta tonhöjder som knäpps med fingrar eller plektrum.
- Combo:** ett mindre band bestående av minst 4-5 musiker. Vanligen avses jazz-band.
- Coon songs:** sånger bygger på rasistiska stereotyper av afrikaner (= coons) som dumma, glada, slöa, vidskepliga och rytmiska. Coon songs slog igenom på 1880-talet och blev en fluga i hela den engelsktalande världen; på 1890-talet trycktes mer än 600 sånger. De sjöngs mest av sångare i blackface. Titlarna säger allt: *Every Race has a Flag but the Coon; All Coons Look Alike To Me* etc.
- Cries:** klagande sångsätt och sånger/fraser.
- Crooning:** soft mikrofonbaserat manligt sångsätt (ungefär smörsångare). Crooners: Bing Crosby, Frank Sinatra, Dean Martin, Perry Como m.fl.
- Diskriminering:** negativ särbehandling av människor. Här avses diskriminering p.g.a. hudfärg och klass-tillhörighet.
- Dragspel:** uppfanns Tyskland/Österrike omkring 1820. Troligen utvecklade ur regalen, som var ett keyboard (jfr munspel).
- Exploatering:** att utnyttja/använda något.
- Fife and drum-band:** band bestående av flöjt och trummor. Vanlig kombination i Europa sedan antiken, inte minst i militär- och dansmusik.
- Fills:** ifyllnader. Korta fraser som spelas när melodistämman pauserar.
- GBJ-musik:** gospel-, blues- och jazz-baserad musik.
- Gittarr:** utvecklades i Spanien ur bl.a. arabisk luta (ud). Kom till Amerika med spanjorer och portugiser på 1500-talet.
- Harmoni:** samklang; välklang.
- Harmony-singing:** har flera innebörder. Ofta avses när sångare improviserar stämor i sammanträngt läge till en given melodi. Vanligt i all GBJ-musik.
- Holler:** mer eller mindre improviserad solistisk arbetssång eller ropliknande sång av nordamerikanska slavar. Kallas även field holler, cry, water call, whoops etc.
- Honky tonky:** namn på en bluespiano-stil som blev boggie woggie; på 40/50-talen namn på en C&W-stil som byggde på western swing. Honky tonkbarer var enkla ställen som serverade starksprit och där pianister och mindre band spelade. Vit motsvarighet till juke joint.
- Gliss(ando):** tonglidning.
- Gospel:** av engelskans *god-spell* (goda nyheter; evangelium), och syftar på att Guds son (Jesus) kommit till jorden för att frälsa människan (evangelierna i den kristna bibelns Nya Testamente). Ofta räknas bara kristna sånger fr.o.m. 1900-talet som gospel, medan äldre sånger kallas spirituals. Men ordet gospel användes redan på 17/1800-talen.
- Groove:** oftast avses det rytmiska mönstret som ligger till grund för en låt.
- Improvisation:** att skapa musik i stunden.
- Indian:** europeernas namn på amerikansk urbefolkning (de trodde de var i Indien). 1995 visade en undersökning att urbefolkningen helst vill kallas indianer.
- Intervall:** avståndet mellan två tonhöjder.
- Jass/Jazz:** en instrumental musikstil som troligen växte fram i New Orleans på 1890-talet. Ordet betyder ungefär "att peppa" och var slang för samlag. 1913 användes ordet jazz för första gången i tryck för att beskriva en ny musikstil.
- Jubilee:** se negro spiritual.
- Jugband:** band med krukspelare (jug = kruka). Ljudet skapas med läpparna (som på brassinstrument) och förstärks av en glas- eller stenkruka. Jugband använder ofta enkla hemmabygda instrument och var vanliga i den amerikanska södern fr.o.m. 1800-talet. Jugband spelade alla typer av musik och var populära till 30-talet och radions genombrott. Se vidare skiffle.
- Juke joint:** informell lokal med spel, musik, dans, prostitution och alkohol, oftast drivna av svarta (USA).
- Kornett:** brassinstrument snarlik en trumpet, men har lite mjukare klang och är mer lättspelad.
- Jukebox:** skivspelare i en offentlig lokal som spelar skivor mot betalning (jfr Juke joint).
- Kreol:** har många betydelser. Ursprungligen avsågs människor födda i europeiska kolonier vars föräldrar fötts i hemlandet. Idag avses ofta amerikaner med påbrå i Afrika och det katolska Europa (Spanien, Portugal eller Frankrike). Ibland har det innebörden "blandras" i största allmänhet. Ett kreol-språk är en naturlig blandning av olika språk.
- Lead:** den ledande stämman (melodistämman).
- Licks:** inövade fraser som ofta används av bl.a. blues-, rock- och jazzmusiker.
- Luta:** medeltida knäppinstrument med arabiskt ursprung. Föreångare till gittarr.
- Mandolin:** en italiensk lut-variant från 1600-talet. Blev mycket populär under 1800-talet.
- Melism(er):** när man sjunger flera toner på en stavelse, kallas ofta (felaktigt) wail.
- Mikrotonsteg:** tonsteg som är mindre än pianots halvtonsteg. Finns i nästan all musik även om det sällan noteras.
- Minstrel-show:** svart revy/show med bl.a. teater, komik, cirkus, dans och musik. Utvecklades på 1830-talet och är den äldsta typen av amerikansk underhållning. Minstrel-shows var rasistiska (se blackface) och bidrog till att etablera bilden av svarta som dumma, obildade, glada, rytmiska och vidskepliga.
- Moans:** klagande/stönande sångsätt och sånger/fraser.
- Motiv:** en kort figur eller melodisnutt som upprepas.
- Munspel:** uppfanns Tyskland/Österrike omkring 1820. Troligen utvecklade ur regalen, som var ett keyboard (jfr dragspel).
- Negro spiritual:** andlig sång sjungen av svarta.
- PA-anläggning:** ljudförstärkningssystem (av "Public Adress System").
- Pentatonisk skala:** skala/tonförråd bestående av 5 toner.
- Piano (flygel):** urtypen utvecklades vid 1600-talets slut som en kombination av cembalo och hackbräde. De moderna typerna skapades på 1800-talet.
- R&B:** förkortning av "rytm och blues". Uttrycket etablerades 1949 som samlingsnamn för svart musik (förutom gospel och jazz). De första stora R&B-stilarna var jump-blues och do-woop.
- R&R:** förkortning av "rock and roll". Begreppet etablerades av Alan Freed 1951 som namn på all R&B-baserad musik. Används även som namn på R&B-baserad 50-talsmusik för vit publik. Ordet är slang för samlag och användes vid 1900-talets början.
- Ragtime:** amerikansk musikstil som var som störst 1899-1914. Ordets betydelse är oklar, men har med svart musik att göra. Att dansa svarta stäppliknande danser kallades "ragging", och danserna kallades "rags". Kan också betyda ungefär "söndersliten tid", och syfta på musikens korta toner och synkoperade rytmer.

Retorik: konsten att övertyga. Retorik var i århundraden grunden för hur man spelade och sjöng i Europa.

Riff: en kort fras (motiv) som upprepas.

Rock & roll: se vidare "R&R"

Rumba: samlingsnamn för kubansk dans och musik från 1900-talets första hälft. Ordet betyder "fest".

Rythm & blues: se vidare "R&B"

Rytmssektion: grundinstrumenten i GBJ-musik. Oftast trummor, bas, gitarr och keyboard. Spelar vanligen mer eller mindre improviserade ackompanjemang med utgångspunkt från bestämda grooves eller rytmnönster. Musik byggd på rytmsektioner blev vanligt i Europa fr.o.m. 1500-talet, när ackordisk musik slog igenom.

Segregation: när människor av olika skäl skiljs åt. Motsats till integration. Här avses särskiljandet av svarta och vita i USA.

Shouter: blues-sångare som sjunger starkt och kraftfullt. Gäller främst sångare som sjöng med ljudstarkt komp innan det fanns kraftfulla PA-anläggningar. Shouters: Ma Rainey, Bessie Smith, Big Joe Turner, Jimmy Rushing.

Shouts: skrikande/ropande sångsätt och sånger/fraser.

Skiffle: ursprungligen detsamma som jugband. Band med många hemmagjorda instrument (typ tvättbräda) som spelade underhållningsmusik. Engelsk skiffle skapades på 50-talet (Lonnie Donegan). Vid 50-talets slut fanns 30-50.000 skiffleband i England som spelade traditionell amerikanska musik, R&B och jazz. Många rockmusiker började med skiffle (Mick Jagger, Jimmy Page). John Lennons skifflegupp The Quarrymen blev senare The Beatles.

Slide: tonglidning.

Spiritual (Negro): andlig (neger-)sång. En del menar att "äkta" spirituals skapades av slavar och har "rent" afrikanskt ursprung. Den vedertagna uppfattningen är dock att spirituals var amerikanska versioner av engelska protestantiska sånger.

Stereotyp: en förutfattad bild (ofta negativ och förenkla) av någonting; fördumsfull bild av något.

Storband: oftast ett jazzband med minst 10-12 musiker bestående av rytmsektion, trumpet, tromboner och saxofoner och andra blåsinstrument (ibland även stråkar). Populärast 1925-60.

Stridepiano: jazzpianostil som utvecklades fr.o.m. 1910-talet. Vänsterhanden spelar ett rytmiskt stadigt ackompanjemang (bas och ackord) av ragtime-typ; högerhanden spelar melodier och improvisationer (James P. Johnson, Fats Waller, Art Tatum).

Stringband: band uppbyggda av stränginstrument. Till en början avsågs oftast kombinationer av fiol, mandolin, gitarr, banjo, kontrabas plus rytminstrument.

Synkop: rytmisk förskjutning.

Tin Pan Alley: syftar på en gata i New York där många av de musikförlag och låtskrivare som dominerade den amerikanska musikbranschen från 1880-talet fram till 2:a världskriget höll till. Det används även som namn på amerikansk musikindustri.

Med Tin Pan Alley-musik avses musik från 1800-talets slut till 1930-talet, som dansmusik, coon-songs, standards, musical-melodier etc. Tin Pan Alley blev symbol för musik som handelsvara och den bilhandlarmentalitet som präglat musikbranschen. Många förlag köpte låtar för några dollar mot att deras medarbetare fick stå som medkompositörer - på så sätt stannade pengarna i förlagen.

Variety: en variant av vaudeville (se vidare nedan).

Vetenskaplig rasism: de rasteorier som lanserades av akademiker och vetenskapsmän fr.o.m. 1700-talets andra hälft fram till 1900-talets mitt. Anses idag ovetenskaplig.

Vaudeville: som minstrel-show, men räknas som vit och mer civiliserad.

Wail(ing): klagande sångsätt, ofta ett kontrollerat skrik. Förväxlas ofta med "melisma".

Walking bass: "gående bas". I allmänhet avses när basstämman består av en jämn ström av lika långa toner (detsamma som "andante" i 16/1700-talsmusik). Vid 1900-talets början betydde det boogie woogie-bas.

Vokalmusik: "sångmusik"; musik som innehåller/bygger på sång.

KÄLLOR (urval)

Allen/Ware/Garrison [1867]: Slave Songs of the United States

Broughton, Viv [1996]: Too close to heaven: the illustrated history of gospel musik | ISBN-1-90056-00-4

Calt/Gayle [1988]: King of the Delta Blues... | ISBN: 0-9618610-0-2

Darden, Robert [2004]: People get ready! A new history of black gospel music | ISBN 0-8264-1752-3

Goosman, Stuart L. [2010]: Group Harmony | ISBN: 978-0-8122-2108-4

Gregory, Hugh [2006²]: A century of pop | ISBN 13: 978-0-753714-75-1

Guralnick, Peter [1986]: Sweet Soul Music: Rhythm and Blues ... | ISBN: 0-316-33273-9

Hirshey, Gerri [2006²]: Nowhere to run: The story of soul music | ISBN 10: 1-904915-10-8

Kernfeld, Barry (editor) [1996²]: The New Grove Dictionary of Jazz | ISBN-10: 031211357

Larkin, Colin (editor) [2002⁴]: The Virgin Encyclopedia of Popular Music ISBN: 1-85227-923-0

Muir, Peter [2009]: Long Lost Blues: Popular Blues in America, 1850-1920 | ISBN-13: 978-0252076763

Roberts, John S. [1999]: Latin Jazz: The first of the fusions 1880s to today | ISBN: 0-02-864681-9

Rolf, Julia (editor) [2007]: Blues – The complete story | ISBN: 978-1-84451-812-8

Rolf, Julia (editor) [2007]: Jazz – The complete story | ISBN: 978-1-84451-566-0

Shipton, Alyn [2007²]: A new history of jazz | ISBN 13: 978-0-8264-1789-3

Wardlow, Gayle Dean [1998]: Chasin' that devil music: searching for the blues | ISBN: 0-87930-552-5

Wilson, Terry [2009]: Tamla Motown: The stories behind the UK singles | ISBN: 798-1-901447-31-6

Yapp, Nick [2000]: The American Millenium | ISBN 10: 3829060106